

*Behandling som alternativ til frihedsstraf
Samspillet mellem kriminalretten og social- og sundhedsretten
1. udgave, 1. oplag*

© 1995 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller
mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er
uden forlagets skriftlige samtykke ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Omslaget er tilrettelagt af Morten Højmark
Tryk: Gentofte Tryk
Indbinding: Damm's Bogbinderi, Randers
Printed in Denmark 1995
ISBN 87-574-7531-8

Udgivet med støtte fra Jurist- og Økonomforbundets Forlags legat
til støtte af udgivelse af videnskabelig litteratur

Forord

Min interesse for samspillet mellem kriminalretten og social- og sundhedsretten er grundlagt under min ansættelse som socialrådgiver i kriminalforsorgen i perioden fra 1974 til 1987. Også som jurist har jeg været optaget af det forhold, at kriminalrettens tilsyneladende righoldige muligheder for at etablere behandlingsalternativer til frihedsstraf i praksis er vanskelige at udnytte. Tidligere socialrådgiverkolleger i kriminalforsorgen har i betydelig grad inspireret mig til at gøre alvor af et gammelt og fælles ønske om at gøre reguleringen til genstand for nærmere undersøgelse.

Da Det Danske Center for Menneskerettigheder og foreningen KRIM i Århus i sommeren 1991 annoncerede deres fælles interesse for at støtte et forskningsprojekt om psykisk syge og stofmisbrugere med dom til frihedsstraf, tilkendegav jeg herefter min. Med en treårig bevilling fra Det Samfundsvidenskabelige Forskningsråds initiativ "Regulering og styring" og en orlovsmulighed fra min ansættelse hos Folkeetingets Ombudsmand opstod endvidere de praktiske og økonomiske forudsætninger for at foretage såvel en styringsteoretisk som en mere retssikkerhedsorienteret analyse af samspillet mellem kriminalretten og social- og sundhedsretten.

I perioden fra februar 1992 til januar 1995 har jeg herefter haft til huse på Det Danske Center for Menneskerettigheder, som foruden husly har ydet enhver tænkelig form for faglig og materiel bistand. Endvidere skylder jeg centrets medarbejdere tak for megen (og tiltrængt) kærlig omsorg undervejs i en projektperiode, som ikke var uden besværligheder. Når det er lykkedes mig at nå tørskoet i land, skyldes det imidlertid først og fremmest seniorforsker på centret Jens Vedsted-Hansen. Jeg har i projektperioden løbende været begunstiget af hans kompetente, konstruktive og behagelige vejledning, og er ham megen tak skyldig.

For nyttige diskussioner og løbende vejledning takker jeg tillige Jørn Vestergaard. Endvidere har Vagn Greve, Jørgen Jepsen, Lars Nordskov Nielsen og Henrik Zahle på forskellige stadier i projektet gennemlæst mere eller mindre omfattende udkast og givet værdifulde kommentarer til det videre projektarbejde. Yderligere er jeg Pini Schulsinger meget taknemmelig for hans opbakning og tilsagn om supervision i forbindelse med projektets empiriske del.

Jeg har haft stor nytte af den referencegruppe, bestående af blandt andet læger, socialarbejdere og jurister, der i en periode fulgte mit arbejde. Gruppen bestod af Ib Anthonson, Annette Esdorf, Peter Kramp, Anne Lindhardt, Lars Nordskov Nielsen, Bjarne Overmark og Jørn Vestergaard.

På flere af kriminalforsorgens arbejdspladser er jeg blevet mødt med betydelig åbenhed, og det skal navnlig fremhæves, at det har været opmuntrende for mig, at interessen for at bidrage med interviews både fra socialrådgivere, læger og dommere har været næsten undtagelsesfri.

I afhandlingen er ikke medtaget materiale efter den 15. november 1994. Siden er der foretaget enkelte ændringer i regelgrundlaget, som jeg ikke har fundet det nødvendigt at indarbejde, idet de ikke har afgørende betydning for afhandlingens konklusioner. Nævnes bør dog, at det lovforslag om amtskommunalt ansvar for stofmisbrugsbehandling, der er omtalt i afsnit 13.2.2, er vedtaget med lov nr. 432 af 14. juni 1995 om ændring af lov om social bistand. Loven træder i kraft den 1. januar 1996. Endvidere bør nævnes, at Folketinget den 28. marts 1995 traf beslutning om at iværksætte den forsøgsordning med behandling af stofmisbrugere som frihedsstrafalternativ, der er omtalt i afsnit 13.2.1.2.

I øvrigt udgives afhandlingen nu med ganske enkelte ændringer og tilføjelser i den form, den havde, da jeg i januar 1995 indleverede den til bedømmelse med henblik på erhvervelse af Ph.D.-graden.

København, september 1995

Ida Elisabeth Koch

Indholdsfortegnelse

Del I Generelle overvejelser

Kapitel 1. Indføring i problemstillingen

1.1.	Indledning	s. 17
1.1.1	Afgrænsning af personkredsen	s. 17
1.1.2	Begreber	s. 18
1.2.	Udtrykket behandlingsalternativer til frihedsstraf	s. 19
1.2.1	Frihedsstraffens indhold, formål, berettigelse og faktiske virkninger	s. 20
1.2.2	Straf og/eller behandling	s. 22
1.3.	Barrierer for etablering af behandlingsalternativer til frihedsstraf	s. 25
1.4.	Samspillet mellem kriminalretten og social- og sundhedsretten	s. 28

Kapitel 2. Perspektiv, begreber og metode

2.1.	Indledning	s. 30
2.2.	Retssikkerhedsjus og styringsjus	s. 32
2.3.	Retssikkerhed	s. 34
2.3.1	Det retsstatslige retssikkerhedsbegreb	s. 34
2.3.2	Anvendeligheden af det retsstatslige retssikkerhedsbegreb	s. 35
2.3.3	Et velfærdsretligt retssikkerhedsbegreb	s. 36
2.4.	Effektivitet	s. 41
2.4.1	Effektivitet i kriminalretten	s. 42
2.4.2	Effektivitet i social- og sundhedsretten	s. 42
2.4.3	Sammenfattende om effektivitet	s. 43
2.5.	Sammenfattende om afhandlingens perspektiver og metode	s. 44
2.6.	Metodeovervejelser om projektets empiriske del	s. 50
2.6.1	Allerede tilgængelige oplysninger	s. 50
2.6.2	Materialevalget	s. 50
2.6.3	Forundersøgelsen på Statsfængslet i Vridsløselille	s. 51
2.6.4	De endelige vilkår for fangeundersøgelsen	s. 53
2.6.5	Kriterier for udskillelse af stofmisbrugere og psykiatriske patienter	s. 56
2.6.6	Valg af fængsler	s. 57
2.6.7	Valg af periode	s. 58
2.6.8	Valg af sagstyper	s. 59
2.6.9	Journalmaterialet	s. 60
2.6.9.1	Statsfængslet i Vridsløselille	s. 60
2.6.9.2	Københavns Fængsler	s. 60
2.6.9.3	Anstalten ved Herstedvester	s. 61

Interviewundersøgelsen	s. 62
2.7.1 Baggrunden for undersøgelsen	s. 62
2.7.2 Valg af interviewpersoner	s. 62
2.7.3 Samtaletemaer	s. 64

apitel 3. Retskildemæssige betragtninger

1 Indledning	s. 65
2 Specialitetsprincipper og koordinationsprincipper	s. 65
3.2.1 Menneskerettigheder og retssikkerhed	s. 67
3.2.2 Konventionernes betydning i Danmark	s. 69
3.2.3 Særligt om "soft law" som retskilde	s. 74
3 Strafferettens kilder	s. 76
3.3.1 Interne straffuldbyrdsregler	s. 78
3.3.2 De europæiske fængselsreglers retskildemæssige status	s. 83
3.3.3 Kriminalforsorgens principprogram som retskilde	s. 85
3.4 Social- og sundhedsrettens kilder	s. 86

Del II Det materielretlige regelgrundlag

Kapitel 4. Det kriminalretlige regelgrundlag

4.1 Indledning	s. 91
4.2 International ret	s. 93
4.2.1 Folkeretligt bindende regler	s. 93
4.2.2 International soft law	s. 93
4.3 National ret	s. 97
4.3.1 Domstolsafgørelser om behandling som frihedsstrafalternativ	s. 97
4.3.1.1 Foranstaltninger efter strfl. §§ 16 og 69, jf. § 68, 2. pkt.	s. 97
4.3.1.1.1 Personkredsen efter strfl. § 16	s. 97
4.3.1.1.2 Personkredsen efter strfl. § 69, stk. 1	s. 99
4.3.1.2 Personkredsen efter strfl. § 73	s. 99
4.3.1.3 Foranstaltninger efter strfl. § 68, 2. pkt.	s. 100
4.3.1.4 Betingede domme, straffelovens kapitler 7 og 8	s. 101
4.3.1.5 Tilsynsforanstaltninger og særvilkår	s. 103
4.3.1.6 Sagsoplysning	s. 105
4.3.2 Judiciel og administrativ kompetence. Teoretisk udgangspunkt	s. 106
4.3.3 Administrative afgørelser	s. 107
A: Foranstaltninger under strafudstælsen	s. 107
4.3.3.1 Udgang og udstationering	s. 107
4.3.3.1.1 Strfl. § 36	s. 108
4.3.3.1.2 Strfl. § 35, stk. 2, 2. pkt.	s. 108
4.3.3.1.3 Administrativ regelfastsættelse	s. 110
4.3.3.2 Indlæggelse på sygehus	s. 111

4.3.3.2.1 Strfl. § 46	s. 111
4.3.3.2.2 Administrativ regelfastsættelse	s. 112
4.3.3.3. Overførsel til institutioner uden for fængselssektoren	s. 112
4.3.3.3.1 Strfl. § 49, stk. 2	s. 112
4.3.3.3.2 Administrativ regelfastsættelse	s. 114
B: Foranstaltninger, hvorefter frihedsstraffen ophører	s. 117
4.3.3.4 Benådning	s. 117
4.3.3.4.1 Grundlovens § 24	s. 117
4.3.3.4.2 Administrativ regelfastsættelse	s. 119
4.3.3.5 Prøveløsladelse	s. 120
4.3.3.5.1 Strfl. § 38, stk. 1, om løsladelse efter afsoning af to tredjedele af straffen	s. 121
4.3.3.5.1.1 Utilrådelighedsbegrebet	s. 123
4.3.3.5.1.2 Administrativ regelfastsættelse	s. 124
4.3.3.5.1.3 Utilrådelighed, retssikkerhed og styring	s. 126
4.3.3.5.2 Strfl. § 38, stk. 2, om løsladelse efter afsoning af den halve straffetid	s. 128
C: Udsættelse, strafafbrydelse og tiltalefrafald	s. 129
4.3.3.6 Rpl. § 1001, stk. 1, og fuldbyrdsbekaendtgørelsens § 3, stk. 2	s. 129
4.3.3.7 Rpl. §§ 722 og 723	s. 133
4.3.4 Den judicielle og den administrative kompetencefordeling	s. 133
4.3.4.1 Indledning	s. 133
4.3.4.2 Hensynene bag kompetencefordelingen	s. 135
4.3.4.3 Modsætningsforholdets konkrete udtryk i retsgrundlaget	s. 136
4.3.4.4 Retlige og faktiske barrierer for den judicielle kompetence	s. 137
4.3.4.4.1 Om grænserne for det "hensigtsmæssige"	s. 138
4.3.4.4.2 Om grænserne for det "mulige"	s. 139
4.3.4.5 Mere om kompetencefordelingen	s. 143
4.3.4.6 Retsplejelovens begrundelsesregler	s. 145
4.3.4.7 Domstolsudtalelser om indholdet af frihedsberøvelsen?	s. 149
4.4 Samlet vurdering af det kriminalretlige hjemmelsgrundlag	s. 150

Kapitel 5. Det social- og sundhedsretlige regelgrundlag

5.1 Indledning	s. 152
5.2 International ret	s. 153
5.2.1 Konventionerne om økonomiske og sociale rettigheder	s. 153
5.2.2 International soft law	s. 155
5.3 National ret	s. 157
5.3.1 Forholdet mellem stat og kommune på social- og sundhedsområdet	s. 157
A: Det kollektive kommunale serviceudbud	s. 157
5.3.2 Det materielle retsgrundlag	s. 157
5.3.3 Den nærmere fastlæggelse af den nationale forpligtelse	s. 159
5.3.3.1 Kapacitetspligtens retlige indhold	s. 159
5.3.3.2 Kriminalretten, psykiatriloven og kapacitetspligten	s. 164
5.3.3.3 Delkonklusion	s. 165
5.3.4 Social- og sundhedsplanlægningen	s. 165
5.3.4.1 Den kommunale beslutningsproces	s. 165
5.3.4.2 Om planer som styringsmiddel	s. 166

5.3.4.2.1	Udviklingen inden for sygehussektoren	s. 167
5.3.4.2.2	Udviklingen inden for socialsektoren	s. 169
5.3.4.2.3	Konsekvenser for etableringen af behandlingsalternativer til frihedsstraf	s. 170
5.3.5	Den faktiske udvikling i de to behandlingssystemer	s. 171
5.3.5.1	Omstillingen til distriktspsykiatri	s. 172
5.3.5.2	Ændringerne i narkobehandlingsapparatet	s. 173
5.3.5.3	Konsekvenser for etableringen af behandlingsalternativer til frihedsstraf	s. 176
B:	Individuelle retspositioner med hensyn til kommunale serviceydelser	s. 177
5.3.6	Rettighedsbegrebet og partsrelationen	s. 177
5.3.7	Forholdet mellem kriminalretten og social- og sygehuslovgivningen	s. 178
5.3.7.1	Lov om overførelse af statshospitalerne til amtskommunerne	s. 178
5.3.7.2	Psykiatriloven og tilbageholdelsesloven	s. 182
5.3.7.2.1	Tvangsindlæggelse/tilbageholdelse efter psykiatriloven	s. 183
5.3.7.2.2	Tvangstilbageholdelse efter tilbageholdelsesloven	s. 184
5.3.7.3	Serviceydelser efter bistandsloven og sygehusloven	s. 185
5.3.7.3.1	Bistandslovens serviceydelser	s. 186
5.3.7.3.2	Sygehuslovens serviceydelser	s. 188
5.3.7.4	Sociale kontantydelse	s. 188
5.3.7.5	Fangers boligudgifter	s. 189
5.3.7.5.1	Pensionisters boligudgifter	s. 189
5.3.7.5.2	Kontanthjælpsmodtageres boligudgifter	s. 190
5.3.8	Nærmere om rationerede rettigheder	s. 191
5.3.9	Fordelingsnormer	s. 192
5.3.9.1	Bistandsloven	s. 193
5.3.9.2	Sygehusloven	s. 193
5.3.9.3	Behovet for retlige fordelingsnormer	s. 195
5.3.9.4	Mulige fordelingsnormer	s. 196
5.3.9.4.1	Lige adgang til serviceydelser	s. 197
5.3.9.4.2	Respekten for den personlige integritet	s. 199
5.3.9.4.2.1	Den folkeretlige forpligtelse	s. 199
5.3.9.4.2.2	Folkerettens betydning for den nationale skønudøvelse	s. 201
5.4	Sammenfatning	s. 203

Del III Empiriske undersøgelser

Kapitel 6. Fangeundersøgelsen

6.1	Om prøveløsladelse	s. 207
6.1.1	Løsladelsessituationen uafklaret	s. 210
6.1.2	Løsladelsesforudsætningen brister	s. 212
6.1.3	Sen planlægning af løsladelsessituationen	s. 213
6.1.4	Vilkårsfastsættelse som barriere	s. 214
6.2	Om anvendelse af overførselslovens § 3	s. 216
6.3	Om fængselsretlige begunstigelser	s. 218

6.3.1	Om benådning, halvtidsløsladelse, frigang, straffabrydelse m.v.	s. 218
6.3.2	Om udstationering og overførsel	s. 220
6.3.2.1	Negativ forhåndsvurdering	s. 224
6.3.2.2	Barrierer i modtagesystemet	s. 226
6.3.2.2.1	Udbuddet og tildelingen af serviceydelser	s. 227
6.3.2.2.2	Betalingen af serviceydelser	s. 228
6.3.2.3	Øvrige barrierer	s. 229

6.4	Generelt om problemstillingen straf og behandling	s. 231
6.5	Konklusion	s. 236

Kapitel 7. Interviewundersøgelsen

7.1	Indledning	s. 237
7.2	Dommeres vurderinger af social- og sundhedsrettens betydning for reaktionsvalget	s. 237
7.3	Barrierer for iværksættelsen af behandlingsalternativer til frihedsstraf	s. 243
7.3.1	Serviceniveauets omfang	s. 243
7.3.2	Visitation	s. 248
7.3.3	Behandlingsvilkår for bl.a. prøveløsladte og betinget domfældte	s. 252
7.3.3.1	Narkovilkår	s. 252
7.3.3.2	Vilkår om psykiatrisk behandling	s. 253
7.3.4	Reaktionsvalget over for gruppen, omfattet af strfl. § 69	s. 255
7.3.5	Kendskabet til regelgrundlaget og vurderinger af organisationsstrukturen	s. 258
7.3.6	Finansiering af behandling i sociale institutioner	s. 260
7.3.7	Sagsbehandlingstid, procedure og rekurs	s. 262
7.3.8	Selvicensur	s. 264
7.3.9	De dømtes behandlingsmotivation	s. 265
7.4	Konklusion	s. 266

Del IV. Øvrige styringsmidler/ retssikkerhedsgarantier

Kapitel 8. Organisation

8.1	Indledning	s. 269
8.2	Den centrale opgavefordeling	s. 269
8.3	Organisationsmagten i kriminalsystemet	s. 270
8.3.1	Administrative afgørelser	s. 270
8.3.2	Judicielle afgørelser	s. 271
8.4	Organisationsmagten i social- og sundhedssektoren	s. 272
8.5	Central styring af kriminalforsorgen	s. 273
8.5.1	Betænkning 752/1975 Kriminalforsorg. Socialforsorg	s. 274

8.5.2 Omstruktureringen 20 år efter betænkning 752/1975	s. 276
8.6 Organisationsformen som basis for forhandlings- og aftaleløsninger	s. 278

Kapitel 9. Finansiering

9.1 Indledning	s. 283
9.2 Udgiftsfordelingshensyn	s. 285
9.2.1 Ansvar, neutralitet og samordning	s. 285
9.2.2 Det Udvidede Totalbalanceprincip	s. 287
9.3 Finansiering af foranstaltninger i social- og sundhedssektoren	s. 289
9.3.1 Foranstaltninger i det psykiatriske sygehusvæsen	s. 289
9.3.2 Sociale serviceforanstaltninger	s. 291
9.3.2.1 Serviceforanstaltninger som rammen om kriminalretlige behandlingsvilkår	s. 293
9.3.2.2 Serviceforanstaltninger under afsoningen	s. 293
9.4 Styringseffekten af finansieringsordningen	s. 296
9.5 Vurdering af den eksisterende finansieringsordning	s. 297

Kapitel 10. Procesregler

10.1 Indledning	s. 300
10.2 Afgørelsesbegrebet	s. 302
10.2.1 Afgørelsesbegrebet og behandlingsalternativer til frihedsstraf	s. 302
10.2.2 Utvivlsomme afgørelser	s. 303
10.2.3 Beslutninger, der ikke er utvivlsomme afgørelser	s. 303
10.2.4 Traditionelle sonderingskriterier	s. 304
10.3 Fortolkningsprincipper	s. 305
10.4 Beskyttelsesbehovet	s. 307
10.5 Koordinationsprincippets betydning for kvalifikationen af den social- og sundhedsretlige beslutning	s. 309

Kapitel 11. Tilsyn og kontrol

11.1 Indledning	s. 312
11.1.1 Anke	s. 312
11.1.2 Klage og beklagelse	s. 313
11.2 Klageordninger	s. 313
11.2.1 Klage over fængslernes afgørelser	s. 313
11.2.2 Klagemulighederne i socialretten	s. 314
11.2.2.1 Hvilke forhold kan påklages og til hvilket organ	s. 314

11.2.2.2 Prøvelsesintensiteten	s. 317
11.3 Beklagelsesordninger	s. 320
11.3.1 Beklagelsesmuligheder i sundhedsretten	s. 320
11.3.2 Centralt tilsyn med kommunalforvaltningen	s. 323
11.3.2.1 Sektortilsyn	s. 323
11.3.2.2 Kommunaltilsynet	s. 327
11.3.3 Det kommunale selvstyre og de folkeretlige forpligtelser	s. 329
11.3.4 Folketingets Ombudsmand	s. 332
11.4 Domstolsprøvelse	s. 334
11.5 Domstolsprøvelse af afgørelser om prøveløsladelse, set i lyset af EMRK art. 5 og 6	s. 335

Del V Konklusioner

Kapitel 12. Sammenfattende vurdering af reguleringen

12.1 Indledning	s. 343
12.2 Rettens motivationssystemer	s. 343
12.2.1 Kriminalretten som selvregulerende system	s. 344
12.2.2 Social- og sundhedsretten som planlæggende system	s. 348
12.3 Den retsdogmatiske analyse	s. 350
12.3.1 Kriminalretten	s. 350
12.3.2 Social- og sundhedsretten	s. 351
12.3.2.1 Den retstatslige social- og sundhedsret	s. 351
12.3.2.2 Den velfærdsretlige social- og sundhedsret	s. 352
12.3.3 Koordinationsprincippets anvendelighed i analysen	s. 353
12.4 Den faktiske retsanvendelse	s. 354
12.5 Behovet for yderligere styringsmidler	s. 356
12.6 Analysen af de øvrige styringsmidler	s. 357
12.7 Sammenfattende om effektivitet og retssikkerhed	s. 359
12.8 Kan kommunalt selvstyre og retssikkerhed forenes?	s. 360
12.9 Kan folkeretten og det kommunale selvstyre forenes?	s. 361

Kapitel 13. Retspolitiske overvejelser

13.1 Indledning	s. 365
13.2 Aktuelle lovgivningsinitiativer	s. 366

13.2.1	Ændringer i det kriminalretlige regelgrundlag	s. 366
13.2.1.1	Forslaget til en lov om fuldbyrdelse af straf	s. 366
13.2.1.2	Forsøg med misbrugsbehandling som frihedsstrafalternativ	s. 369
13.2.2	Ændringer i den socialretlige regulering	s. 370
13.3	Mulige retspolitiske løsninger	s. 371
13.4	Et statsligt behandlingssystem?	s. 372
13.5	Kommunalt administreret social- og sundhedsret. Koordination med kriminalretten	s. 374
13.6	To spørgsmål til besvarelse	s. 375
13.6.1	Bindende regler?	s. 375
13.6.2	Hvem skal finansiere behandling som frihedsstrafalternativ?	s. 378
13.7	Sammenfattende om lovgivning og finansiering	s. 380
13.8	Afslutningsbemærkning	s. 381
	Litteraturliste	s. 383

Del I

Generelle overvejelser

Den danske fangebefolkning består i vidt omfang af personer med stofmisbrugsproblemer og/eller psykiske lidelser, som kun i begrænset omfang kan behandles i kriminalforsorgens eget regi. Den eksisterende kriminalretlige regulering rummer dog et betydeligt »behandlingspotentiale«, idet både domstolene og kriminalforsorgen kan træffe afgørelse om, at en lovovertræder skal undergive sig behandling i det kommunale social- og sundhedsvæsen som alternativ til frihedsstraf.

I bogen behandles samspillet mellem disse to forskellige reguleringsområder, og det spørgsmål rejses, om de to områder er således koordinerede, at kriminalrettens behandlingspotentiale kan udnyttes i overensstemmelse med den kriminalpolitiske målsætning om udvidet brug af alternativer til frihedsstraf.

Afhandlingen konkluderer, at den samlede regulering snarere hæmmer end fremmer muligheden for at udvide anvendelsesområdet for brugen af behandling som alternativ til frihedsstraf. Dette skyldes navnlig, at udnyttelsen af kriminalrettens behandlingspotentiale er beroende på administrationen af en vagt formuleret social- og sundhedsret, som i stadig stigende omfang undrages statslig styring og kontrol. Hertil kommer, at staten kun i begrænset omfang har påtaget sig et økonomisk ansvar for behandlingen i social- og sundhedssektoren. Reguleringen bidrager til at skabe styringsproblemer for kriminalsystemet og retssikkerhedsmæssige problemer for de domfældte, og der er behov for en tydeliggørelse af den kommunale modtageforpligtelse og for en afklaring af finansieringsforholdene mellem stat og (amts)kommune.

Forfatteren Ida Elisabeth Koch (f. 1950) er uddannet socialrådgiver i 1974 og cand.jur. fra 1987. Afbrudt af et treårigt forskningsrådsstipendium ved Det Danske Center for Menneskerettigheder har hun siden 1988 været ansat som fuldmægtig hos Folketingets Ombudsmand. Bogen er i september 1995 godkendt af Det juridiske Fakultetsråd ved Københavns Universitet som grundlag for tildeling af Ph.D.-graden.

ISBN 87-574-7531-8